

Лесько Н. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES IN THE PROTECTION OF CHILDREN ON VIOLENCE

Аналізується досвід зарубіжних країн у сфері захисту дітей від насильства. Розглянуто спеціалізовану систему органів державної влади різних країн, які захищають дітей від насильства. З огляду на зарубіжний досвід пропонується удосконалити певні заходи щодо захисту дітей від насильства в Україні.

Ключові слова: насильство, жорстоке поводження, діти, міжнародний досвід.

Анализируется опыт зарубежных стран в сфере защиты детей от насилия. Рассмотрена специализированная система органов государственной власти различных стран, которые защищают детей от насилия. С учетом зарубежного опыта предлагается усовершенствовать определенные меры защиты детей от насилия в Украине.

Ключевые слова: насилие, жестокое обращение, дети, международный опыт.

The experience of foreign countries in the field of protection of children from violence is analyzed. Considered a specialized system of state authorities from different countries that protect children from violence. Taking into account foreign experience, it is proposed to improve certain measures to protect children from violence in Ukraine.

Key words: violence, cruel treatment, children, international experience.

Насильство щодо дітей не обмежується певною політичною чи економічною системою. Цій проблемі пріоритетну увагу приділяє вся світова спільнота. Масштаби проблеми насильства щодо дітей прикро вражають. Проте визнання цієї проблеми недостатньо. Проблема жорстокості та насильства у поводженні з дітьми стає дедалі актуальнішою в усьому світі. Європейські держави протягом багатьох років відпрацьовують шляхи подолання насильства щодо дітей, мають як вдалі програми, так і такі, що не принесли відчутного результату.

Саме тому метою цієї статті є дослідження досвіду європейських країн у сфері захисту дітей від насильства.

Значну увагу питанню подолання насильства над дітьми приділяли такі науковці, як Л.С. Алексеєва, О.М. Бандурка, А.Д. Гусєв, Д.Г. Заброда, Н.І. Карпачова, І.І. Котляр, К.Б. Левченко, Н.В. Лінник, Ю.В. Онищенко, Ю.О. Павленко, Є.Ю. Парамонов, І.М. Трубавіна.

Розглянемо досвід Німеччини у сфері захисту дітей від насильства. У Німеччині з 1 січня 2002 року діє Закон «Про захист від насильства в сім'ї», який встановлює, що особа, яка вчинила насильство, повинна залишити дім [1, с. 193]. У разі вчинення насильства дитина-жертва особисто чи інша особа, яка представляє інтереси дитини (сусід, родич, вихователь тощо) повинна терміново проінформувати поліцію (телефоном чи іншим чином). Поліція в цьому разі зобов'язана скласти протокол із викладенням подій, описом тілесних ушкоджень, які мають місце. Закон дає поліції право видалити кривдника із квар-

тири та заборонити йому з'являтися там на строк до десяти днів. Суди розглядають такі заяви досить оперативно. Крім того, до кінцевого розгляду заяви суд може заборонити кривднику не лише входити до квартири, а й підходити до неї ближче за певну відстань. Суд також має право обмежити контакти особи, яка вчинила насильство в сім'ї, з дитиною-жертвою насильства та іншими членами родини. Наприклад, може заборонити наблизитися до них на відстань менше ніж 50 метрів. Однією із ключових рис Закону «Про захист дитини від насильства в сім'ї» є те, що в разі насильства поліція завжди повинна реагувати, захищаючи інтереси потерпілої сторони. Крім того, в Німеччині діють програми електронного спостереження, спрямовані на агресорів і жертв домашнього насильства, здійснюється робота консультативних центрів, які надають послуги психотерапії та психологічної допомоги особам, які скоїли насильницькі дії.

Варто зауважити, що досвід вилучення особи, що здійснила насильство в сім'ї, з родини практикують такі європейські країни, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Чехія, Швеція та інші [2, с. 40].

Також, на нашу думку, досить позитивним моментом у протидії насильству в сім'ї в Німеччині є функціонування серед підрозділів кримінальної поліції так званих відділів уповноважених у справах про насильство в сім'ї, які і розглядають справи про домашнє насильство [3, с. 15].

У контексті нашого дослідження варто приділити увагу законодавству та механізму протидії насильству щодо дітей у Франції. 4 квітня 2006 року

у Франції прийнято Закон «Про посилення попередження і покарання за насильство в сім'ї або щодо неповнолітніх». Варто зауважити, що ухвалення зазначеного Закону стало важливим заходом Франції у боротьбі з насильством у сім'ї. Новелою цього законодавства стала можливість суддів у справах сім'ї видавати спеціальні постанови, які забезпечують безпеку жертв сімейного насильства.

Також варто зауважити, що в зазначеному Законі Франції вводиться новий вид протиправного діяння – «психологічне насильство», яке визнається злочином. При цьому за особою, яка вчинила таке насильство в сім'ї, стежать за допомогою спеціальних електронних браслетів. Цей захід дасть змогу гарантувати дотримання судової заборони особі-агресору наблизитися до потерпілої особи [4].

Поряд із цим варто зауважити, що у Франції існує інститут ювенального суду. Так, ювенальний суддя для захисту дітей від насильства може використовувати різноманітні заходи:

- призначення консультацій, що проводяться фахівцями з питань виховання (у разі, коли неповнолітня дитина не направляється до соціальної установи, а залишається у своїй рідній сім'ї);

- направлення дитини до спеціальної установи (шкільний інтернат, притулок) або до приватних осіб (родичів і третіх осіб), яким можна довірити дитину. При цьому батьки зберігають право на дитину та можуть за дозволом суду її відвідувати [5, с. 25].

Водночас треба наголосити на тому, що у Франції, як і у вищерозглянутих країнах, поліція відіграє визначальну роль у сфері протидії насильству щодо дітей. Визначаючи позитивні моменти досвіду поліції в досліджуваній сфері, варто відзначити, що: 1) у Франції ефективно налагоджена взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією», що дає змогу оперативно прибувати на місце вчинення насильства у сім'ї; 2) як і у вищерозглянутих державах, підрозділи поліції Франції мають право негайно вилучати осіб, що вчинили насильство в сім'ї, з місця спільного проживання з потерпілою особою; 3) у Франції суд може призначити такий захід протидії насильству в сім'ї, як використання електронних GPS-браслетів. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, наближається до потерпілої, і може негайно реагувати на це [6, с. 70].

Подібний досвід застосовується в Іспанії, де для боротьби з насильством у сім'ї запровадили електронний моніторинг таких ситуацій за допомогою спеціальних пристроїв відслідковування [7]. Пристрої, які застосовуються, дають змогу контролювати виконання кривдником обмежень, установлених щодо нього судом, підтримувати зв'язок між кривдником (а іноді й постраждалим) і фахівцем спеціалізованого контролінгового центру [8, с. 56].

Цікавим є досвід Данії, де діє Закон «Про сімейне насильство щодо дітей», відповідно до якого працівникам поліції дозволяється затримувати агресора не лише за вчинення насильства в сім'ї, а й у разі, коли в його діях існує реальна загроза для життя

дитини – жертви насильства. Крім того, створено спеціальні суди, основними повноваженнями яких є розгляд справ щодо насильницьких дій щодо дитини з боку членів сім'ї (збільшено терміни позбавлення волі та скасовано такий вид стягнення, як штраф) [9, с. 64–66].

В Іспанії вчинення насильства щодо дитини згідно із законодавством є злочином. Воно класифікується як фізичне чи психологічне жорстоке ставлення до неповнолітнього чи неповноправної особи і спричиняє тюремне ув'язнення від одного до п'яти років [10, с. 101]. У цій країні основними методами реагування на насилля є здійснення систематичного контролю за сімейними правопорушниками та практика обов'язкового реагування на всі насильницькі дії щодо неповнолітнього, відповідно до якої у разі вчинення правопорушення застосовується обов'язковий арешт, обов'язкове судове провадження, обов'язкове інформування громадськості про такий факт. [10, с. 103–104]. Цікаво, що Іспанія першою запустила пілотні програми електронного спостереження, спрямовані на агресорів і жертв домашнього насильства.

У Польщі насильство у сім'ї карається більш суворо, ніж насильство проти сторонніх осіб. У статті 207 Кримінального кодексу Польщі за фізичне або психічне насильство над близькою особою встановлюється покарання у формі позбавлення волі від 3 місяців до 5 років [11].

Відзначимо, що закон щодо протидії злочинам у сім'ї був прийнятий у червні 2010 року і набув чинності 1 серпня 2010 року. Згідно з цим законом у кожній гміні (територіальній одиниці) розпочали свою роботу міждисциплінарні групи, до складу яких входять представники органів соціального захисту, муніципальної комісії з вирішення проблем, пов'язаних з алкоголем, освіти, охорони здоров'я та неурядових організацій. Міждисциплінарні групи несуть відповідальність за вжиття заходів з метою надання спільної допомоги в окремих ситуаціях, а також за координацію всіх заходів, що стосуються насильства в сім'ї [12].

Закон щодо протидії злочинам у сім'ї запровадив новий запобіжний захід, який полягає у виселенні особи, яка вчинила насильство у сім'ї, із спільного із жертвою помешкання за наявності вагомих причин вважати, що обвинувачений знову може вчинити насильницький злочин щодо потерпілого. Також нововведенням стало створення нових освітніх програм, спрямованих на перевиховання осіб, які вчинили насильницький злочин щодо члена або членів своєї родини [13].

Варто зазначити, що закон також встановлює процедуру вилучення особи із сім'ї соціальним працівником, якщо життя або здоров'я дитини перебуває у небезпеці. Рішення приймається спільно з працівниками поліції, лікарем, медсестрою або фельдшером. Соціальний працівник зобов'язаний повідомити про прийняття такого рішення суд із сімейних справ протягом 24 годин від прийняття такого рішення, а суд потім приймає рішення про подальшу долю дитини.

Позитивним нововведенням закону стало те, що він передбачає оперативний та швидкий механізм реагування на факти сімейного насильства. Так, на основі закону щодо протидії злочинам у сім'ї було створено «блакитну лінію», за якою можна негайно повідомити поліцію у разі вчинення домашнього насильства, внаслідок чого поліція разом із прокуратурою негайно вчиняють дії щодо усунення загрози:

– усувають винуватця, який вчинив насильство в сім'ї, зі спільного помешкання;

– якщо дитина зазнає жорстокого поводження, то вона може бути негайно вилучена навіть без рішення суду. Тоді дитина утримається в лікарні, «тимчасовій сім'ї», а протягом 24 годин суд розглядає це питання та визначає подальші дії;

– якщо особа була засуджена за злочини проти дитини, але звільнена від відбування покарання, однак продовжує вчинювати злочини проти дитини, то така інформація негайно повідомляється суду, і особа направляється для реального відбування покарання.

За вчинення насильства у сім'ї законодавством Республіки Польща передбачається винятково кримінальна відповідальність. До обов'язків працівників поліції у цій сфері належить проведення, наскільки це є можливим, з особою, щодо якої існує підозра, що вона вчиняє насильство в сім'ї, роз'яснювальної бесіди про кримінальну відповідальність за насильство у сім'ї та пояснення такій особі необхідності вести себе відповідно до закону і правил суспільного співжиття.

Заслуговує на увагу досвід Польщі щодо запровадження процедури «Блакитні карти», згідно з якою дільничний поліціант веде накопичувальну папку для кожної сім'ї, в якій виникло насильство, де накопичуються будь-які документи, які висвітлюють обставини справи. Таким чином, у разі повторного насильства працівник польської поліції володіє всією інформацією щодо ситуації у сім'ї і краще розуміє, чим він може допомогти жертві сімейного насильства. Окрім того, позитивним досвідом Польщі варто вважати і створення цілодобової телефонної «блакитної лінії», за якою негайно можна повідомити поліцію у разі виникнення сімейного насильства, внаслідок чого поліція разом із прокуратурою негайно вчиняють дії щодо усунення загрози.

Висновки. З огляду на особливості правової системи України вважаємо за необхідне запровадити позитивні заходи європейських країн у сфері захисту дітей від насильства у нашій державі. Зокрема, в країнах Європи широко розповсюджені такі спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї, що призначаються судом, як заборона входження до свого будинку (квартири), неможливість перебування біля нього ближче за відстань, що встановив суд; обмеження контактів із дітьми; заборона наближення до потерпілих осіб, зустрічі з ними і намагання контактувати з ними, використовуючи мобільні та інші способи зв'язку. Дієвим заходом протидії насильству в сім'ї у країнах Європи є вилучення особи-агресора з місця проживання на певний термін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ: загальна частина: підручник / за ред. В. Коваленка, Ю.І. Римаренко, В.І. Олєфір. – Вид. 2-ге - К. : Директ Лайн, 2012. – 816 с.
2. Харламов В.С. Институт охранного ордера в зарубежном законодательстве / В.С. Харламов // Криминология Вчера, сегодня, завтра. – 2014. – № 1 (32). – С. 34–40.
3. Борьба с насилием в социальной среде – «домашнее насилие» и защита жертвы / Фриц Зайфферт. – Airing: BPGI, 2013. – 30 с.
4. Новый французский закон против насилия в семье [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20100629-novyifrantsuzskii-zakon-protiv-nasiliya-v-seme>.
5. Исмуханова Г. Обзор международного опыта по профилактике насилия и жестокого обращения в отношении детей и семей в рамках программы «Равенство перед законом: доступ к правосудию в Центральной Азии» [Електронний ресурс] / Исмуханова Г. – Режим доступу : <http://www.bala-kkk.kz/sites/default/files/upload/files/B0.pdf>.
6. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія / [А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін.] / за заг. ред. А.О. Галай. – К.: КНТ, 2014. – 160 с.
7. Evaluation of electronic monitoring and dissuasion of domestic violence in Spain, Comunidad de Madrid Ref. 31.08.2009 – <http://www.addstrain.com/uploaded/Spanish%20Case%20Study%20Comunidad%20Eng.pdf>.
8. Кочемировська О.О. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / Кочемировська О.О., Христова Г.О.; наук. ред. О. Кочемировська; заг. ред. С. Павлиш. – К.: Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 228 с.
9. Квашис В.Е. Зарубежное законодательство и практика защиты жертв домашнего насилия / В.Е. Квашис. – М., 1999. – 284 с.
10. Джиліген Дж. Запобігання насильству / Дж. Джиліген. – К. : Сфера, 2004. – 223 с.
11. Kodeks karny [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553+2014%2401%2427&>.
12. Ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw weszła w życie dnia 1 sierpnia 2010 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mpips.gov.pl/przemoc>.
13. Dotychczasowe działania rządu w obszarze polityki rodzinnej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/>.